

natio sit et ejusdem rationis cum tali forma, et intrinseca et inseparabilis ab ipsa, ut patet in actione quæ seipsa fit, quia ratio actionis est ut fiat, cum per eam fit aliquid, et in quantitate quæ seipsa est quanta intrinsece. At vero si una relatio refertur realiter ad aliam, sæpe ille respectus est longe diversæ rationis a propria ratione et effectu formalis relationis, et est illi extrinsecus et accidentalis; ergo non potest illa relatio per se ipsam ita referri, sed per aliam relationem. Probatur minor, quia formalis ratio, et effectus paternitatis est referre ad filium; cum vero ipsa dicitur similis alteri paternitati, si ad illam refertur realiter, ille est effectus formalis valde diversæ rationis, cum tendat ad terminum diversæ rationis, et habeat rationem fundandi diversæ etiam rationis. Rursus hæc denominatio, *similis*, est accidentaria paternitati; nam si in mundo non esset alia paternitas, non denominaretur similis, nec referretur illo modo; ergo quando sic refertur, non per seipsam, sed per aliam relationem refertur.

9. Et confirmatur, nam quando dicitur una relatio referri ad aliam realiter, non vero per aliam relationem, aut intelligitur non per aliam, nec re, nec ratione distinctam, et hoc manifeste probatur esse falsum argumento facto; nam quæ potest esse major distinctio rationis, quam quæ est ex terminis diversarum rationum, et quæ satis est ut una relatio sit accidentaria alteri? Aut est sensus, quod non refertur per aliam relationem re distinctam, sed ratione tantum, et hoc non est peculiare in relatione; nam supra etiam a nobis dictum est, relationes, quibus referuntur res absolutæ, non distingui nisi ratione a fundamentis absolutis. Vel si quis contendat fundamentum absolutum referri relatione reali et in re distincta, unam vero relationem posse referri relatione reali, non tamen in re distincta, primo supponit falsum, deinde oportet ut aliquam rationem hujus discriminis reddat, quam hactenus nullus reddidit. Nam, quod quidam aiunt, relationem esse minutissimam entitatem, et ideo non posse fundare aliam in re distinctam, non satisfacit, tum quia etiam relatio, quæ fundatur, est minutissimæ entitatis, tum etiam quia jam supponitur prima relatio fundata in absoluto, et ideo mirum non est quod possit fundare aliam proportionatam, sicut etiam motus vel tempus est satis dimiuta entitatis, et tamen potest fundare relationem.

10. Distinguendum ergo videtur: nam quidam sunt respectus intime inclusi in ipsis relationibus, et inseparabiles ab ipsis secundum proprias rationes earum; alii vero sunt accidentarii. Priores tantum sunt ad proprios terminos vel ad relationes oppositas; posteriores vero sunt ad alios terminos, qui simpliciter sunt per accidens ad esse talis relationis. Exemplum sit in paternitate, quæ, hoc ipso quod refert patrem ad filium, includit intrinsece et inseparabiliter oppositionem cum filiatione, et consequenter etiam distinctionem; est enim distinctio veluti quid superius inclusum in oppositione; oppositio autem est quid inclusum in correlatione. At vero respectus unius paternitatis ad aliam in ratione similis, non est ita inclusus in propria ratione paternitatis, et alia paternitas est terminus accidentarius et extrinsecus respectu alterius paternitatis.

11. De prioribus ergo respectibus, satis consentaneum est quod Cajetanus ait, etsi secundum omnes illos eadem relatio referatur, non tamen alia relatione, sed seipsa referri, cum in sua adæquata ratione omnes illos includat. At vero in respectibus posterioris generis non video quomodo possit consequenter negari, quin una relatio possit per aliam referri, et ita aliam in se fundare, quia nec videtur posse negari quin illo etiam modo relatio realiter referatur, ut argumenta facta probant; nec etiam potest dici quod illo modo referatur per seipsam, ut persuadent ea quæ contra ultimam sententiam diximus. Hinc vero ulterius addo, sicut supra exponebam D. Thomam negantem relationes fundari in quatuor ultimis prædicamentis, ita etiam exponi posse de relationibus; nam relationes secundum propriam et intrinsecam rationem non referuntur relatione a se distincta, nec fundant illam; at vero prout aliquo modo participant vel conveniunt cum quantitate in unitate vel multitudine, sic non repugnat referri relatione similitudinis, et aliis similibus, et hoc solum videntur probare fundamenta secundæ sententiæ.

12. *Si fundet una relatio aliam, an in infinitum necessario abeundum sit.* — Ad argumentum autem de processu in infinitum, primo responderi potest non esse magnum inconveniens illum admittere in relationibus, ut supra dicebamus de relationibus partium vel punctorum. Quanquam hic videatur habere nonnullam majorem difficultatem, quia inter fundamentum et relationem est ordo

per se; at in per se ordinatis non videtur posse procedi in infinitum, ut in lib. 2 ab Aristotele traditur. Responderi vero potest id esse verum in iis quæ in re distincta sunt, non vero in iis quæ ratione distinguuntur. Secundo responderi potest negando processum in infinitum, quia sistendum est in ea relatione quæ eadem denominationem suscipit, quam præbet fundamentum, et necessario ac intrinsece illam secum affert. Ut, verbi gratia, quamvis paternitas referatur similitudine, et illa similitudo sit similis alteri ejusdem speciei, non oportet ut sit similis per aliam relationem, sed se ipsa, quia illa denominatio est ejusdem rationis, et intrinsece illam secum affert, quia non potest referre unam paternitatem ad aliam similem, quin illi respondeat alia relatio cui ipsa sit similis; et hoc ad summum probant exempla de actione et motu, et similibus.

13. Quod si instetur, quia quælibet relatio est capax alterius denominationis relativæ diversæ rationis, nam relatio similitudinis potest esse dissimilis alteri, et e converso, respondeo, relationes fundatas in eodem fundamento absoluto, cum sola ratione distinguantur, posse mutuo sese ita referre et denominare; unde, cum illæ denominationes diversarum rationum finitæ sint, necessarium non est propter illas admittere infinitas relationes, vel processum in infinitum. De relationibus autem divinis alia est ratio, quia seclusa identitate essentiæ, in qua non fundatur relatio realis, sed rationis, non habent inter se veram et realem similitudinem, sed potius distinctionem et dissimilitudinem, quam in propriis relationibus includunt; ideo non referuntur inter se alia relatione, sed seipsis; sed hæc disputatio alterius est loci.

identitatis, similitudinis et æqualitatis.

14. Tertio petitur in illa difficultate, quæ sit propria relatio identitatis, similitudinis et æqualitatis, et an possint eidem rei convenire diversis respectibus. Ad quod breviter dicendum est, relationem identitatis proprie esse identitatem essentialem, minorem numerica, ut abstrahamus nunc ab specifica, et superioribus omnibus, de quibus statim. Hoc patet ex Aristotele dicente illa esse eadem, quorum substantia, id est, essentia, est una. Quocirca ad argumentum ibi factum concedendum est duas qualitates, ut sunt ejusdem speciei es-

sentialis, proprie referri relatione identitatis; nam est eadem ratio in eis quæ in cæteris entibus ejusdem speciei. Unde consequenter etiam dicendum est, propriam relationem similitudinis (ad rem ipsam attendendo, quidquid sit de usu vocum) esse illam quæ convenit qualitibus ratione intensionis; relationem vero æqualitatis esse illam quæ convenit quantitibus ratione actualis extensionis. Denique (quod rem ipsam magis explicat) admittendum est, in eadem qualitate aliam esse relationem identitatis, seu fundatam in essentia ejus, ut sic; aliam vero, relationem similitudinis, fundatam in unitate intensionis, adeo ut hæc sit separabilis ab illa, quia potest manere unitas essentiæ sine intensione. Imo, et e converso, quamvis respectu alterius albedinis non possit alia albedo esse similis in intensione, quin sit etiam una in essentia, tamen respectu nigredinis possunt albedo et nigredo ut octo dici similes in modo seu gradu intensionis, etiamsi sint dissimiles, vel potius diversæ in essentia. Neque est inconveniens hujusmodi relationes multiplicari, præsertim si verum est non propterea multiplicari res aut modos reales ex natura rei distinctos.

15. Atque eodem modo sentiendum est de relationibus æqualitatis et identitatis specificæ in quantitate continua; est enim eadem proportionalis ratio, ut in dicto argumento satis declaratur. Dico autem in quantitate continua, quia in numeris non videtur esse diversa relatio æqualitatis et identitatis specificæ, quia duo binarii, verbi gratia, ex propriis rationibus essentialibus habent æqualitatem, nec potest, non solum in re, verum etiam ratione separari inter eos relatio specificæ identitatis a relatione æqualitatis. Et ratio esse videtur, quia quantitas discreta non habet aliam propriam essentiam vel speciem, præter talem actualem extensionem, seu numerabilitatem, neque ibi est separabilis talis species a tali multitudine, quod secus est in quantitate continua; nam, retinendo propriam extensionem essentialem, potest esse in majori vel minori magnitudine.

An unitas generica fundet relationem realem.

16. *Affirmative respondetur.* — Quarto quæritur in illo argumento, an relationes hujus primi modi pertinentes ad unitatem fundentur in sola unitate specifica, vel etiam

in generica. Et quamvis utraque pars possit facile disputari, ut ibi insinuat est, et possent facile conjecturæ in utramque partem multiplicari, nihilominus breviter dicendum censeo non solum unitatem specificam, sed etiam genericam sufficere ad aliquam relationem similitudinis. Quæ est expressa sententia D. Thomæ, 1 p., q. 26, art. 1, ad 2, ubi ait: *Relatio, quæ importatur per hoc nomen, idem, est relatio rationis tantum, si accipiatur simpliciter idem; secus autem est cum dicuntur aliqua eadem esse non in numero, sed in natura generis sive speciei.* Hoc etiam sequitur Ant. Andreas, lib. 5 Metaph., quæst. 13, ad 3. Et rationes inter argumentandum tactæ satis probabiliter hoc persuadent. Neque obstat quod res differentes specie potius dicantur dissimiles simpliciter, quam similes; nam hinc solum sequitur relationem similitudinis genericæ præcise sumptæ non esse (ut ita dicam) tam potentem ad denominandum, sicut relationem similitudinis vel dissimilitudinis specificæ; nihilominus suam confert denominationem, nempe talis similitudinis, scilicet, genericæ.

17. Videtur autem satis probabile, has relationes similitudinis in specie vel genere non esse proprie diversas nisi respectu diversorum, seu quando unaquæque est adæquata suo termino, et proprio ac formali fundamento. Ut, verbi gratia, licet duo homines sint similes in specie et genere, non est necessarium ut duplici relatione reali referantur, quia in una relatione adæquata uterque respectus inducitur, scilicet, in relatione specificæ similitudinis, quia illa relatio prout est in re, non fundatur in sola differentia ultima, sed fundatur in tali forma dante tale esse specificum. Relatio tamen qua homo est similis equo in ratione animalis, diversa est in specie ab illa qua unus homo est similis alteri; tamen illa etiam includit omnem aliam relationem similitudinis, quæ inter hominem et equum excogitari potest in gradibus superioribus inclusis in ratione animalis, et sic est proportionaliter philosophandum in cæteris. Atque ita evitatur facile non solum infinitas, sed etiam nimia multitudo relationum; solum enim multiplicantur juxta multitudinem et formalem distinctionem terminorum seu unitatum.

18. *Unitas analogica an fundet relationem prædicamentalem.* — Quæri vero non immerito potest an hujusmodi relatio possit interdum fundari in unitate analogæ, in ea præ-

sertim quæ dicit unum conceptum objectivum, intrinsece convenientem utriusque analogorum. Nam de aliis modis analogiæ certum est non sufficere ad relationem realem, quia non fundatur in aliqua propria similitudine, aut convenientia reali, sed in metaphorica, quæ præcipue fit per comparisonem intellectus nostri. In priori vero genere analogiæ, non est improbabile posse inter analogata intervenire relationem realem fundatam in tali unitate, quia inter illa extrema est aliqua realis convenientia. Unde interdum D. Thomas significat effectus Dei referri ad Deum aliqua relatione realis similitudinis vel imaginis, ut sumi potest ex 1 p., quæst. 4, art. 3, ad 4, cum his quæ ibi acule notat Cajetan.; item ex eodem D. Thoma, 1 part., quæst. 93, art. 1, ad ult., et de Potent., quæst. 7, art. 6, ubi ait esse in creaturis relationes varias ad Deum, prout ipse illas producit a seipso diversas, aequaliter tamen sibi adsimilatas. Item sentit Ant. Adr. supra.

19. Ultimo petitur in illa difficultate, an hæc relationes, ut fundantur proprie in multitudine, et inter varios numeros versantur, sint reales relationes. vel solum denominationes ex comparisonibus quas noster intellectus facit. Et quidem si attendamus communem modum loquendi Aristotelis et aliorum philosophorum, non est dubium quin ita censeant de his relationibus, sicut de aliis realibus quæ ad hoc primum genus spectant; nam denominationes æqualitatis vel inæqualitatis eodem modo ex rebus ipsis sumuntur. Si autem relatio est res vel modus ex natura rei distinctus a fundamento, difficile est explicare talem relationem realem in binario vel ternario fundatam, quia non potest esse vere una et simplex in toto binario; in quo enim subjecto esset? Neque enim potest esse in una unitate potius quam in alia, cum nulla sit disparitatis ratio, neque in omnibus simul, quia non potest unum accidens esse simul totum in multis subjectis, et in singulis eorum, ut per se constat. Maxime quia nulla unitas est dupla aut tripla, ut possit in sola illa esse tota relatio dupli aut tripli. Nec vero potest esse partim in uno subjecto, partim in alio, alias non esset vere una et simplex, sed composita, eodem modo quo numerus. Non potest autem esse illo modo composita, si relatio est res aut modus distinctus; alias in qualibet unitate consurgeret specialis entitas, aut modus, qui, per se sumptus, esset una relatio, et cum aliis componeret unam tantum

secundum quid, ad eum modum quo numerus est unus. Id autem esse non potest, quia in nulla unitate per se sumpta est ratio aut fundamentum unde talis modus resultet. At vero si relatio non est aliquis modus realiter additus suo fundamento, facile intelligitur, numerum, eo modo quo in rebus est, et secundum illam imperfectam unitatem quam habet, posse per modum unius extremi comparari et referri ad alium numerum ut æqualem aut duplum, vel alio simili modo. Quia fundamentum illius relationis in singulis numeris nihil aliud est, quam ipsamet quantitas discreta, ut habet talem unitatem, vel diversitatem ab alia, et illamet quantitas in re est ipsa relatio, quatenus potest illam denominationem tribuere subjecto in ordine ad similem vel dissimilem terminum.

Quales sint relationes ad primum fundamentum pertinentes.

20. Ad tertiam difficultatem dicendum est, non esse necessarium ut relatio hujus primi modi sit aut realiter addita ipsi fundamento tanquam ex natura rei distincta ab ipso, aut mera denominatio extrinseca ex coexistentia alterius extremi; nam inter hæc duo potest medium inveniri, nimirum, quod sit denominatio intrinseca includens coexistentiam alterius extremi ad quod dicitur habitudine. Cum autem quæritur de hac habitudine, an præsupponatur intrinsece in fundamento, etiam quando terminus non existit, licet tunc non habeat rationem prædicamentalis relationis, sed transcendentalis, an vero de novo addatur posito termino, dicendum est non præsupponi proprie sub ratione habitudinis vel relationis, vel prædicamentalis, vel transcendentalis; nam, ut recte in tertia illa difficultate probatur, fundamentum hujus primi generis per se non includit habitudinem transcendentalem; nulla ergo formalis habitudo præsupponitur intrinsece in tali fundamento, neque etiam realiter et intrinsece additur, posito termino.

21. Dicendum ergo est habitudinem illam fundamentaliter et quasi inchoative præsupponi ex vi fundamenti, compleri autem per positionem termini; compleri (inquam) non per extrinsecam additionem, sed solum per extrinsecam positionem termini. Nam fundamentum ipsum aptum est de se ad tribuendam hujusmodi denominationem relativam, et hac ratione dicitur continere habitudinem

relativam quasi inchoatam; ut tamen actu tribuat illam denominationem, requirit terminum actu existentem, et ideo posito termino completur statim illa denominatio absque ulla additione intrinseca et reali. Habitudo autem relativa in præsentia non est aliud quam hæc eadem denominatio relativa, seu forma ipsa quatenus actu tribuens illam. Quæ autem conditio sit in fundamento necessaria, ut ex parte sua sit aptum tribuere hanc denominationem, dicemus commodius in sectione sequenti; et hæcenus de primo membro illius divisionis.

SECTIO XII.

De secundo genere relationum in potentia vel actione fundato.

1. Circa secundum genus relationum multa attinguntur in quarta difficultate superius posita. De quibus relationibus in communi loquendo, certum est esse reales et prædicamentales; ita enim sentiunt Doctores omnes, et ita exponunt Aristotelem. Nam si inter aliqua extrema concurrunt omnia necessaria ad hujusmodi relationem, maxime inter hæc, ut ex dictis constare potest, et magis patebit ex dicendis. In particulari vero duo sunt quæ hic habent difficultatem. Primum est, an omnes relationes, quas Aristoteles gratia exempli numerat in illo genere, sint vere reales et prædicamentales. Secundum est, quodnam sit proprium fundamentum talium relationum.

An omnes relationes secundi generis sint reales.

2. Circa priorem partem difficilis sane est prima objectio, quæ in quarta difficultate fit contra membrum illud de relationibus fundatis in futura actione, quæ dicuntur esse, *inter id quod facturum est, et illud quod faciendum est*; hæc enim sunt Aristotelis verba; objectio tamen facta, ut existimo, concludit talem relationem non posse esse realem, ex defectu termini, et proximæ conditionis requisitæ. Unde dicendum existimo, non omnia exempla, quæ Aristoteles sibi posuit, esse in rigore de relationibus realibus et prædicamentalis. Ipse enim non intendit illo loco tradere propriam et rigorosam coordinationem prædicamenti ad aliquid, sed explicare omnes modos relativorum, et ad certa quædam capita eos revocare, sive sint propria relativa realia, sive solum ea imitentur secundum nos-

trum loquendi modum. Et potest hoc confirmari; nam ibidem ait, ad hoc secundum genus pertinere quædam relativa, quæ dicuntur secundum privationem potentiæ, ut impossibile, et similia; constat autem hæc non esse vera relativa realia, cum privatio potentiæ non sit reale fundamentum. Solum ergo ponuntur in hoc genere per quamdam reductionem; idem ergo dicendum censeo de relationibus quæ dicuntur fundari in actione futura.

3. At vero de relatione exorta ex præterita actione, quæ terminum actu existentem reliquit, aliter censendum est. Illa enim relatio realis est et prædicamentalis, duratque quamdiu effectus et causa actu existunt, ut habet communis sententia. Nam ibi interveniunt extrema realia, et apta ut inter sese habere possint realem ordinem (agimus enim nunc de causis creatis), et fuere jam in re posita omnia, quæ ad illum ordinem seu relationem necessaria sunt, ut patebit solvendo difficultatem propositam.

4. In qua imprimis petitur quomodo relatio, quæ manet, possit fundari in actione præterita, quæ jam non est. Dicendum vero est non fundari in illa ut in proprio fundamento in quo insit, aut a quo habeat suam entitatem, sed illam esse rationem fundandi talem relationem, vel, ut supra dicebamus, conditionem requisitam ut talis relatio resultet. Non est autem talis, ut ab illa relatio pendeat quasi in fieri et in esse, et ideo nihil mirum est quod, transacta actione, maneat relatio. Est autem illa conditio requisita, non solum quia per eam positus est terminus necessarius ad talem relationem, quantum ad solam ejus entitatem absolutam; potuit enim poni in rerum natura per aliam actionem, quod non satis fuisset ut insurgeret dicta relatio. Est ergo necessaria, quia per illam influit causa in talem effectum; ex quo influxu manet ordinata ad illum effectum, et respective denominata a relatione insurgente, vel a suamet potentia seu virtute agendi, quatenus peculiariter influit in illum effectum.

De fundamento proximo paternitatis.

5. Unde controverti solet in quo principio proxime insit, et cum quo identificetur talis relatio, an, scilicet, in potentia proxima et accidentali, vel in principali et substantiali. Nam multi censent esse in principio proximo, seu in potentia generandi, quod posset apparentibus argumentis fieri verisimile. Alii

vero existimant ipsummet principale principium et substantiale identificare sibi hanc relationem. Fortasse tamen verum est, ad unumquodque principium sequi relationem illi accommodatam, quia est par ratio de utroque; nam relatio potentiæ absolute sumptæ, et abstrahendo ab actu, utrique inest; ergo etiam in utroque, ut est sub actu suo, aliqua relatio consequitur. Relationem autem propriam paternitatis existimo esse illam quæ proxime inest ipsi substantiæ medio principio principali; nam in supposito genito, filiationis relatio sine dubio afficit immediate ipsam substantiam, vel etiam ipsum suppositum, ut multi volunt, de quo late tractavi in 2 tom. tertiæ partis. Ergo cum hæc relationes sibi proportionate respondeant, etiam relatio paternitatis proxime afficit substantiale principium, eique identificatur. Item, quia separato quolibet accidente realiter distincto, etiam per potentiam Dei, si maneat substantiale suppositum, quod genuit, et quod genitum est, durat relatio paternitatis, alioqui nulla superest ratio ad ponendam illam; nam ille homo vere ac propriissime dicitur pater; ergo signum est hanc relationem esse intime in ipsa substantia. Tandem est hoc maxime consentaneum modo denominandi ejus, nam solum denominat ipsum suppositum principaliter operans.

6. *Qui genuit, si privetur filio, non remanet pater.* — Non manebit autem hæc relatio paternitatis mortuo filio, ut falso in illa quarta difficultate assumitur. Neque vere ac proprie dicitur pater esse, ille qui orbatus est filiis, sed fuisse, quod non solum in philosophico rigore verum est, sed etiam vulgari sermone observari videtur. Quapropter non est idem esse patrem, quod genuisse; nam hæc est denominatio extrinseca ab actione præterita, et ideo durat, etiamsi mortuum sit genitum; altera vero est denominatio relativa, quæ includit coexistentiam extremorum.

An relatio agentis illi insit.

7. Atque hinc a fortiori constat (quod ulterius in ea quarta difficultate tangitur), relationem actualiter agentis seu generantis esse etiam realem; nam si hoc verum est post actionem præteritam, cur non magis præsentem et durante actione? Duo vero hic inquiri possunt. Unum est, an hæc relatio sit intrinsece inherens ipsi agenti, vel solum extrinsece denominans, sicut ipsa actio. Videtur enim

hoc posterius sufficere ad relationem realem, et esse magis consentaneum denominationi talis relationis. Actio enim ipsa realis est, et realiter denominat agens, et in hac ipsa denominatione includitur transcendentalis quædam habitudo ad effectum, quia actio at actio terminum respicit, sicut infra dicemus; ergo similiter poterit relatio esse realis, quamvis solum extrinsece, et media actione denominet ipsum agens, tanquam relatum ad terminum seu effectum suum.

8. Nihilominus dicendum est propriam relationem, quæ per se refert causam agentem vel generantem, ab eo instanti in quo actu generat, esse intrinsecam, et immediate inherentem illi. Primo quidem, quia si post actionem præteritam manet in causa agente relatio intrinsece adhærens illi, multo magis talis relatio resultabit et inhererebit, etiam durante ipsa actione. Deinde, quia, ut D. Thomas docet, 2 cont. Gent., c. 43, licet in aliis formis inveniantur extrinsecæ denominationes, a relatione vero non invenitur aliquid denominari quasi exterius existente, sed inherente, ait D. Thomas; unde subdit: *Non enim denominatur aliquis pater, nisi a paternitate quæ ei inest.* Cujus ratio esse videtur, quia quod extrinsece denominat, potius refertur ad ipsum quod denominat, quam refertur ipsum; atque ita actio potius refertur ad agens, quam ipsum referat, quamvis sit occasio vel conditio ut in agente resultet relatio. Quare, licet verum sit actionem ipsam referri ad terminum, tamen non proprie refertur ipsummet suppositum agens, quia non denominat illud ut id in quo est, sed ut a quo est; atque ita solum dici potest quod manet ab agente cum respectu ad terminum; ille autem non est respectus ipsius agentis nisi remote, ut magis ex sequenti dubitatione patebit.

Sitne eadem relatio in agente dum actio durat, et illa transacta.

9. *Affirmative respondetur.* — Rursus enim inquiri potest an hæc relatio agentis in actu, vel de præsentem, sit eadem et specie et numero cum relatione agentis de præterito, verbi gratia, cum paternitate. Quidam enim putant esse diversam, et videtur favere Aristoteles, dum ait has relationes variari secundum tempora. Potestque fundari in diverso modo denominandi; nam altera denominat ut actu agentem, altera vero ut illum qui egit. Quare videtur una relatio solum durare

quamdiu durat actio, et ad desitionem ejus alteram consurgere. Verius tamen existimo, in patre, verbi gratia, (et idem est in similibus) eandem numero esse relationem, quæ in ipsomet instanti, quo generat, consurgit, et permanet quamdiu talis pater cum filio durat. Ut enim Theologice argumentemur, quis dicat Beatissimam Virginem, in primo instanti quo Christum concepit, habuisse unam relationem matris, et immediate post amisisse illam et acquisivisse aliam? Deinde actio generandi est ratio vel conditio, qua posita resultat relatio paternitatis; interrogo ergo an sit talis ratio vel conditio ut ab illa pendeat relatio paternitatis in fieri et conservari, neque. Nam si non pendet in conservari, ergo transacta illa actione generandi, manebit eadem paternitas, quia non est unde varietur; si autem pendet, ergo, transacta actione, transibit cum illa dicta relatio; ergo non est unde resultet alia relatio. Quia cessatio actionis, cum sit privatio quædam, non est sufficiens ratio ut resultet nova relatio realis; neque actio præterita potest esse ratio talis relationis novæ, quia illa actio, ut existens, jam habuit suam relationem proportionatam, ut præterita vero nihil addit nisi dictam privationem. Melius ergo et facilius dicitur illam relationem esse unam et eandem, manere vero postea, quia non pendet in conservari ab ipsa actione, sed a fundamento et termino, quæ in præcedenti puncto explicata sunt. Quocirca paternitas ut sic nec includit denominationem de præterito, nec de præsentem, sed absolute refert ad eum qui habet esse ab illo qui pater denominatur, abstrahendo ab hoc, quod actio, per quam habet esse, existat vel non existat; hæc namque denominationes includentes hos temporales respectus, potius sunt ab ipsa actione ut præsentem vel præterita.

De relatione agentis in potentia.

10. Ultimo petitur in eadem quarta difficultate, ut explicemus qualis sit relatio agentis in potentia, de qua jam diximus non posse esse realem et prædicamentalem in ordine ad solum effectum possibilem ut sic, sed in ordine ad aliquam potentiam realem passivam, et actu existentem, quia non potest habere alium terminum realem; hoc autem modo interveniunt omnia ad realem relationem necessaria. Dicunt vero aliqui, hanc relationem non pertinere ad hoc secundum genus relationum, sed ad primum, quia non fundatur

in actione, sed præcise in proportione, quæ est inter duas facultates, ut una possit in alteram agere, et altera ab alia pati; quæ proportio est quædam unitas, et ideo ad primam rationem fundandi pertinere videtur.

11. Hæc vero sententia non est consentanea Aristoteli, qui in hoc secundo membro nunquam dixit, ad illud pertinere relationes in actione fundatas, sed potius in principio capituli dixit: *Alia* (scilicet dicuntur ad aliquid) *ut calefactivum ad calefactibile, sectivum ad secabile, et uno nomine activum ad passivum*; ubi nullam fecit mentionem actionis et passionis, sed potentiarum tantum; postea vero utrumque conjunxit, dicens: *Activa autem et passiva ex potentia activa et passiva potentiarumque actionibus dicuntur*. Deinde, relatio quæ est potentia agentis ad patientem, non fundatur in unitate, quæ ad fundamentum primum pertinet, sed in virtute ad agendum; illa enim unitas, quæ est ratio fundandi in priori modo, consistit in aliqua reali et formali convenientia inter ea quæ similia vel eadem dicuntur; at vero inter potentiam agentem et patientem non intercedit talis unitas et convenientia, nisi fortasse quatenus conveniunt in generica ratione potentia, sub qua ratione non referuntur propria relatione potentia agentis et patientis, sed relatione similitudinis quoad rationem genericam. Illa ergo proportio non est vera unitas; quod si per analogiam ita nominetur, est longe alterius rationis ab unitate, quæ fundat primum modum relativorum. Quapropter hæc relatio non ad primum, sed ad secundum modum pertinet, differtque ab alia superius explicata, quia hæc sequitur rationem potentia præcise sumpsum, illa vero quatenus est sub actu; unde hæc terminatur ad potentiam passivam ut sic, illa vero ad effectum.

12. *Quenam potentia referantur reali relatione in actione vel passione fundata*. — Petitur vero ulterius an hæc relatio inveniatur in quacumque virtute activa et passiva, sive sit propria potentia de genere qualitatis, sive cujuscumque alterius generis seu transcendentalis rationis. Et sane, de potentiis prædicamentibus per se primo ordinatis, ut una agat in aliam, vel altera patiatur ab altera, non est difficile ad intelligendum, quod sint aptissimæ ad fundandam relationem inter se, dummodo sint in re ipsa distinctæ, quia, hoc ipso quod existunt, sese mutuo respiciunt, ratione transcendentalis ordinis quem inter

se habent, ratione (inquam) ejus ut proximi fundamenti. Dixi autem, *dummodo in re sint distinctæ*, nam potentia, quæ simul est activa in seipsam, et passiva a seipsa, etiamsi propria potentia ac prædicamentalis sit, et utramque rationem per se primo habeat ex institutione sua, non potest secundum illas habere relationem realem, ex defectu distinctionis quæ ad hanc relationem necessaria est. Unde neque illas rationes habet talis potentia per habitudines transcendentales ejusdem ad seipsam, sed per quamdam eminentem habitudinem ad suum actum, quem respicit sub utraque ratione. Quod si talis potentia, ut activa, indiget alio principio ad agendum in se, ut intellectus indiget specie, secundum illud poterit referri realiter ad seipsam solam, in ratione activi ad passivum, non tamen ratione suæ propriae et intrinsecæ activitatis, propter rationem dictam de identitate. At vero ubi intervenit sufficiens distinctio, et alioqui est intrinseca et naturalis coordinatio potentiarum, non est dubium quin concurrant omnia necessaria ad realem respectum prædicamentalem, si extrema coexistent.

13. *Quævis virtus activa vel passiva potest referri relatione secundi generis*. — Addendum vero ulterius est, relationem hanc non esse coaretandam ad hoc potentiarum genus, sed intercedere inter omnes res creatas (nam de Deo infra dicam) quæ quacumque ratione habent realem virtutem agendi et patiendi inter se. Hoc constat, tum ex generali locutione Aristotelis, tum ex exemplis ejus, quæ alia etiam genera potentiarum comprehendunt; tum etiam ex communi sententia interpretum et philosophorum. Tum denique quia ut intercedat prædicamentalis relatio, non semper necesse est supponi in fundamento transcendentalem relationem, ut in solutione tertiæ difficultatis dictum est. Satis ergo in proposito est, quod una virtus sit ejusdem ordinis cum alia potentia, et quod natura sua habeat vim agendi, quod est habere veluti physicum quoddam dominium in illam, ut inde possit oriri respectus prædicamentalis, seu relativa denominatio.

14. Atque hinc tandem intelligitur non debere in hoc secundo fundamento nomen potentia strictè sumi, ut distinguitur ab habitu; nam etiam habitus, quatenus vim habet agendi suos actus, solet ab Aristotele sub nomine potentia activa comprehendendi, ut sæpe in superioribus notatum est, et ut sic potest

esse fundamentum relationis realis non quidem ad objectum, nam hæc pertinet ad tertium modum, sed vel ad actum quem efficit, vel ad potentiam in quam efficere potest; quæ ratio ad hoc secundum genus pertinet, ut ex dictis a paritate rationis constat.

SECTIO XIII.

De tertio genere relationis in ratione mensuræ fundato.

1. Superest ut explicemus quod in quinta difficultate petitur, quomodo, scilicet, relationes tertii generis dicantur fundari in ratione mensuræ; ita enim fere omnes auctores loquuntur, et sumunt ex Aristotele in hoc loco.

Difficultas circa Philosophi mentem proponitur.

2. Si tamen Aristoteles attente legatur, non videtur dicere has relationes fundari in ratione mensuræ, sed inter alia exempla quibus hunc modum explicat, unum esse mensurabile ad mensuram; verba enim ejus sunt: *Alia ut mensurabile ad mensuram, et scibile ad scientiam, et sensibile ad sensum*; ubi nullum fundamentum harum relationum declarat, sed solum adhibitis illis tribus exemplis, proponit hoc tertium relationis genus. Nec potest dici, in illis primis verbis, *ut mensurabile ad mensuram*, explicare communem rationem harum relationum, alia vero esse exempla et species hujus generis; hoc enim non potest accommodari contextui, tum quia Aristoteles non dixit, *Ut scibile ad scientiam, sed tantum copulative, et scibile ad scientiam*; tum etiam quia si hæc posteriora verba adhibuisset in exemplum priorum, non debuisset dicere, *Ut scibile ad scientiam, sed potius, Ut scientia ad scibile*; at vero non ita dixit, sed, quod attente considerandum est, eodem modo dicit referri mensurabile ad mensuram, et scibile ad scientiam, et sensibile ad sensum; at vero scibile non refertur ad scientiam, ut mensurabile ad mensuram; nam, eo modo quo inter hæc ratio mensuræ intervenire potest, potius scientia mensuratur per scibile, quam e converso. Adde, quod in hoc tertio genere nullam mentionem videtur facere Aristoteles, relationum scientia ad scibile, vel sensus ad sensibile, sed solum oppositarum relationum (ut sic dicam), scilicet, scibilis ad scientiam, et sensibilis ad sensum, quibus adjungit relationem mensurabilis ad

mensuram tanquam eis similem; ergo non constituit communem rationem hujus tertii generis, in hoc quod fundetur in ratione mensuræ, sed in aliqua alia ratione communi mensurabili, scibili, et aliis hujusmodi.

3. Quæ omnia confirmari possunt ex modo quo inferius Aristoteles declarat hoc tertium genus relationum; nullam enim aliam communem rationem ejus ponit, nisi quia alia relativa, per relationes quas in se habent, relativa dicuntur, hæc vero solum suscipiunt denominationem relativam, quia alia ad ipsa dicuntur; repetitque eadem exempla, scilicet, mensurabile, scibile, intelligibile, quamvis solum ultimum declarat dicens: *Nam et intelligibile significat, quod in eo versetur intellectus*. Unde simpliciter interpretando hanc litteram Aristotelis, non videtur ipse in hoc tertio genere ponere novam aliquam relationem realem, quæ intrinsece insit, et referat suum subjectum, sed solum denominationes quasdam relativas, sumptas ex relationibus existentibus in oppositis extremis. Quocirca, cum scientia ad scibile, et scibile ad scientiam relative dicantur, ad hunc tertium modum relativorum, juxta mentem Aristotelis sic expositam, solum pertinet relatio vel denominatio ipsius scibilis, qualiscumque illa sit; relatio autem scientia ad scibile non videtur ab Aristotele collocari in hoc tertio genere, quia scientia non dicitur relative, eo quod aliud referatur ad ipsam, sed quia ipsa in se vere habet respectum ad aliud. Aristoteles autem solum ponit in tertio modo ea quæ dicuntur relativa, quia alia referuntur ad ipsa.

4. Quod si inquiras, juxta hanc expositionem, ad quod genus relationis pertineat ipsa relatio scientia ad scibile, et sensus ad sensibile, etc., responderi poterit, illam esse relationem cujusdam effectus ad suam causam in aliquo genere, et ita reduci ad secundum genus, ut statim in simili dicemus, solvendo sextam difficultatem. Vel, si cui placuerit omnem relationem in proportionem fundatam ad primum modum revocare, dicere poterit ad illum pertinere relationem scientia; consistit enim in quadam coaptatione et proportionem ad objectum suum.

5. Sed adhuc potest objici, nam juxta hanc interpretationem relatio inter mensuram et mensurabile erit intrinseca et realis in mensura; in mensurabili autem solum erit ratio nis, aut per denominationem, ad ipsam mensuram, quod est contra communem senten-